

MARINA ASPEKTER

PÅ DET NYA ÖSTERSJÖLÄGET

EN AV de mest betydelsefulla faktorerna i Östersjölägets snabba förändringar denna ödesdigra höst är ryska marinens framträngande till de baltiska staternas östersjökuster.

Stalin lät sig ingalunda nöja med att begära hälften av det olyckliga Polen som pris för pakten med Tredje riket. Han krävde och erhöll dessutom fria händer i Baltikum. Estlands utrikesminister kallades till Moskva, innan Ribbentrop ännu lämnat skådeplatsen för den herostratiska vänskapen. Resultatet blev en ömsesidig biståndspakt samt en överenskommelse, som bl. a. ställde till Rysslands förfogande sjö- och flygbaser på öarna Ösel och Dagö samt i Paldiski. Fyra dagar senare, närmare bestämt den 2 oktober, nödgades Lettlands utrikesminister göra samma resa med liknande resultat: Sovjet tilltvingade sig rätten att utnyttja hamnarna Libau och Windau som örlogsbaser, varjämte ryska kustbatterier m. m. skulle få anläggas på olika delar av den lettiska kusten. Det dröjde sedan icke längre än till 10 oktober, innan en likartad pakt avslutits med Litauen.

Den ryska aptiten var emellertid långt ifrån tillfredsställd härmed. Alltför väl kända äro de krav, som förelades vårt grannland Finland, dess sega motstånd vid förhandlingarna och slutligen det ryska överfallet. De finsk-ryska förhandlingarnas hårdaste stötstenar voro bl. a. de ryska kraven på ytterligare baser för sjö- och flygstridskrafter — denna gång norr om Finska viken.

De ryska ansträngningarna att nå det fria havet i Östersjön innebära en imperialism, som svårligen låter sig förena med de senaste årens upprepade fredsdeklarationer. Ändock har knappast något studium av de strategiska problemen i Östersjön tidigare kunnat göras, utan att detta framträngande kastat sin skugga över framtiden. Nu har det blivit en verklighet, och därmed har också Östersjöläget radikalt förändrats.

I mer än två decennier har den ryska sjömakten legat instängd

i Finska vikens innersta del. De trånga farvattnen, det begränsade perspektivet, den avsevärda vägen till fritt hav, den halvårslånga istiden, allt har bidragit till att snöra in den ryska östersjöflottan och hämma dess återuppbyggnad och utveckling. Dessa psykologiska faktorer ha sannolikt spelat en icke obetydlig roll vid sidan av Rysslands begränsade tekniska och materiella resurser.

Annorlunda kommer läget att bli i framtiden, om Sovjet nu tillåtes att ohämmat utvidga sig inom Baltikum. Historien upprepar sig sannolikt även i detta fall. Den ryska flottan kan beräknas under energiska ledare gå mot en fortsatt, snabb utveckling. Dess handlingskraft har visserligen oftast varit mer eller mindre begränsad. Bristen på dugligt sjöfolk, ledningens svaghet och materiella svårigheter ha verkat dämpande på de operativa möjligheterna. Tider ha dock funnits, då dessa svårigheter övervunnits. Utan flottans nyskapande och kraftiga tillväxt under 1700-talet hade tsarernas Ryssland aldrig kunnat framtränga till och så länge hävda sin maktställning i Östersjöbäckenet.

Man måste likväl se de ryska anspråken på flottbaser å Finska vikens norra kust även som ett led i strävan att konsolidera ställningen i östra Östersjön. De ryska ansträngningarna ha alltid koncentrerat sig på att skapa en så stark försvarsposition som möjligt för inloppet till Finska viken. Härigenom ges också en viss stadga i skyddet för den baltiska kusten.

Det är härvid tillräckligt att erinra om de ryska försvarsåtgärderna i detta område vid tiden för världskrigets utbrott 1914. Redan dessförinnan var det planerat, att den ryska flottan skulle förläggas till Reval och Helsingfors bakom kraftiga minspärrar tvärs över Finska vikens inlopp, flankerade av starka kustbatterier.

Dessa minspärrar äro värda sitt eget kapitel. Mellan Reval och Porkala utlades omedelbart vid krigsutbrottet 1914 en central minering. På kortare tid än 5 timmar fälldes icke mindre än 2,100 minor. Under de följande åren kompletterades dessa med ytterligare 5,900 minor av olika storlekar. Utanför detta enorma minfält tillkom senare ännu ett, i vilket utlades omkring 5,000 minor. Vid sidan av dessa åtgärder nedlades enorma kostnader på de flankerande kustbatterierna. Hela Finska viken blev på detta sätt ett enda stort fästningskomplex, som i själva verket bestod av fyra olika försvarslinjer, den framskjutna mellan Dagö och

finska Utö, centralpositionen mellan Reval och Porkala, ryggpositionen vid Sesjär och Lavansaari, samt slutligen det inre fästningsområdet omfattande fortet Krasnaja Gorka och Ino.

De krav, som i samband med den nuvarande konflikten ställts på Finland, samt de åtgärder, som nu vidtagits för att befästa de »erövrade» öarna i Finska vikens innersta del, tyda på att Sovjets strävanden gå ut på att i största möjliga utsträckning återställa Finska vikens försvarslinjer sedan världskrigets dagar. Härpå tyda även uttalanden i det ryska flottorganet Krasnij Flot.

Det är av samma anledning troligt, att som modell för de ryska planerna på Rigaviken och dess försvar tagits förhållandena under världskriget. Några år före 1914 beslöt man att skjuta ut de försvarsanordningar, som tidigare varit koncentrerade kring Dünamynningen, till en barriär i höjd med öarna utanför Moonundet. Starka batterier anlades på dessa, och ett mycket omfattande minförsvar anordnades vid inloppen till Rigaviken och Moonundet. Härigenom skapades icke blott ett utmärkt basområde för den ryska flottan utan även en framskjuten fästningsgördel till försvar av Estlands nordvästra hörn.

Sammanlagt utgjordes de fasta ryska försvarsanordningarna i Östersjön vid sammanbrottet 1917 av 74 svåra kanoner, 124 medelsvåra och ett hundratal lätta pjäser. Batteriernas antal var 83 och antalet utlagda minor närmare 40,000. Härtill kom den ryska stormaktsflottan, som under krigets lopp tillfördes ett stort antal nya enheter från slagskepp till lätta fartyg. Ett imponerande defensivförsvar för den ryska östersjökusten och korridoren till huvudstaden Petersburg.

Med utgångspunkt från en så väl skyddad ställning är det givet, att en stark och handlingskraftig flotta har de största utsikter att kunna behärska det utanför ligande havet och dess ovärderliga vägar. Sjökrigets mål är och förblir behärskaandet av dessa vägar.

Man har därför mer än en anledning att rikta uppmärksamheten mot Rysslands framtida möjligheter att behärska Östersjön och dess vägar från den nya defensivställning, som kommer att växa fram i de baltiska »erövringarna». Det finns intet som tyder på att expansionen skulle stanna vid kusten med ändamål att uteslutande inrätta ett försvar. Den ryska flottans nya fartygstyper, under byggnad varande slagskepp av största storlek, oceantyper av kryssare och jagare m. m. peka snarare mot en

målmedveten politik, som syftar längre än till tsarernas kust- och basförsvär. Tyskland måste med säkerhet räkna med en framtida rysk rivalitet om de stora transportvägarna i Östersjön.

Icke utan skäl har det därför väckt förvåning, att Tyskland stillatigande åser den ryska expansionen i Baltikum. Det är ett nödläge, anser man; den ryska vänskapen, stödet i ryggen, måste betalas och är värd att betalas dyrt. Vid studiet av snart sagt alla hittills utgivna tyska strategiska arbeten rörande östersjöområdet har dock den baltiska kusten och dess baser betecknats som nyckelpositioner. Den utvidgning av det ryska basområdet, som ägt rum i och med de estniska och särskilt lettiska hamnarnas öppnande för ryska sjöstridskrafter, kommer att få vittgående följder, om icke i det nuvarande kriget — härför bedömes den ryska flottan ännu för svag — så dock i framtiden. För rysk sjökrigföring mot Östersjöns mindre stater är basframskjutningen emellertid redan nu av mycket stor betydelse.

Avstånden till dessa länders kuster ha väsentligt förkortats, vilket ökar möjligheterna för snabba och överraskande anfallsföretag. Hamnarna i Baltikum äro i motsats till Kronstadt isfria praktiskt taget hela året. Operationer kunna numera igångsättas från flera utgångspunkter i stället för genom det enda utloppet, Finska vikens mynning. Detta innebär en betydande ökning av de ryska sjöstridskrafternas operationsfrihet. Härtill kommer det icke minst viktiga, att de ryska flygstridskrafternas baseringsmöjligheter på östersjökusten medge samverkan med sjöstridskrafter till sjöss i västra och södra delarna av Östersjön i långt högre grad än tidigare.

Det är med andra ord tydligt, att den ryska basframskjutningen icke blott skapat förutsättningar för en återuppbyggnad av »Peter den stores» fästningssystem utan även för en aggressiv flottpolitik i syfte att behärska Östersjön. Uppnås ett dylikt mål, har Sovjet möjlighet att obesträtt utnyttja detta havs alla vattenvägar för sina egna syften, samtidigt som de övriga strandstaterna måste finna sig i att se sina legitima krav mer eller mindre åsidosatta. I sista hand hänger dock utvecklingen på, dels huruvida Ryssland är mäktigt den materiella och personella kraftansträngning, som uppbyggandet av en stark flotta fordrar, och dels huruvida de övriga strandstaterna genom en i tid verkställd förstärkning av sina flottor förmå motsätta sig en ohämmad marin expansionspolitik från Sovjets sida.